

Yleisten asioiden neuvosto 20.9.2022

Neuvosto kokoontuu Brysselissä 20.9.2022. Suomea edustaa eurooppaministeri Tytti Tuppurainen.

Puheenjohtaja esittelee kokouksessa Tšekin puheenjohtajakauden prioriteetit, joita ovat Ukrainan tukeminen ja pakolaiskriisin hallinta, energiaturvallisuus, Euroopan turvallisuuden ja puolustuksen vahvistaminen sekä Euroopan talouden ja demokraattisten instituutioiden kriisinkestävyys (resilienssi) vahvistaminen. Suomi ottaa puheenjohtajakauden prioriteetit tiedoksi.

Komissio esittelee vuoden 2022 strategisen ennakointiraporttinsa sekä suunnitelmansa koskien vuoden 2023 työohjelmaa. Suomi ottaa esittelyt tiedoksi. Suomen tavoitteena on sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä EU. Koronakriisi, suurvaltakilpailu ja turvallisuusympäristön muutokset ovat korostaneet arvopohjaisen EU-yhteistyön ja vahvan, toimintakykyisen unionin merkitystä. Venäjään kohdistuvia toimia tulee lisätä johdonmukaisesti Venäjän aggression jatkuessa, ja EU:n vahvaa poliittista, taloudellista, sotilaallista ja humanitaarista tukea Ukrainalle tulee jatkaa. Huomiota tulee kiinnittää myös sodan globaaleihin vaikutuksiin. Energiamarkkinoiden toiminnassa ilmenneisiin ongelmiin tulee vastata nopealla aikataululla EU-tasolla. Markkinoiden toimintaedellytyksiä tulee parantaa. Jäsenvaltioiden toimenpiteet hintakriisin helpottamiseksi tulisi ensisijaisesti kohdistaa haavoittuvassa asemassa oleviin kuluttajiin ja niiden olisi oltava mahdollisimman tarkkarajaisia ja määräaikaista. Toimenpiteiden tulisi välttää negatiivisia vaikutuksia vihreään siirtymään ja päästökauppaan, eikä niillä tule vaarantaa energian toimitusvarmuutta. EU:n pitkän aikavälin kilpailukykyyn, kestäväan kasvuun ja yleiseen kriisinkestävyyteen on tärkeä kiinnittää huomiota. Suomi korostaa vahvojen ja yhtenäisten sisämarkkinoiden sekä avoimen ja sääntöpohjaisen kansainvälisen kaupan merkitystä. Vihreän ja digitaalisen siirtymän tulee olla poikkileikkaava tavoite ja lähtökohta kaikessa tulevassa työssä kohti ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävää Eurooppaa.

Neuvosto ottaa tiedoksi lokakuun Eurooppa-neuvoston (20.-21.10.2022) asialistan, jonka aiheita ovat Ukraina, energia, talouskysymykset ja ulkosuhteet. Suomi ottaa asialistan tiedoksi.

Neuvosto käy horisontaalisen keskustelun komission vuoden 2022 oikeusvaltioreportin pohjalta. Suomi pitää rohkaisevana, että komission mukaan monissa jäsenvaltioissa voidaan katsoa tapahtuneen myönteistä oikeusvaltiokehitystä. Unionissa on kuitenkin edelleen jäsenvaltioita, joissa on järjestelmätason ongelmia. Suomi jatkaa määrätietoista vaikuttamista sen puolesta, että EU:n yhteisistä arvoista pidetään unionissa tiukasti kiinni.

Neuvosto saa komission tilannekatsauksen EU:n ja Yhdistyneen kuningaskunnan suhteista. Suomi ottaa tilannekatsauksen tiedoksi ja antaa tukensa komission lähestymistavalle.

Neuvosto jatkaa keskustelua EU:n tulevaisuuskonferenssin jatkotoimista. On hyvä, että komissio on tarkastellut, miten kansalaisten suosituksia voitaisiin edistää jo annettujen ja suunnitteilla olevien aloitteiden puitteissa ja millaisia uusia esityksiä voitaisiin harkita, esimerkiksi komission seuraavassa työohjelmassa. Suomen tavoitteena on vahva, yhtenäinen ja kestävä Euroopan unioni. EU:n toimintaa on parannettava ja tehostettava EU:n perussopimusten tarjoamia mahdollisuuksia hyödyntäen. Esimerkiksi määräänemistöpäätösten käytön lisäämisellä voidaan osaltaan vahvistaa EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan nopeutta ja uskottavuutta.

Asialista:

Esityslistan hyväksyminen

(mahd.) A-kohtien hyväksyminen

a) Muiden kuin lainsäädäntöasioiden luettelo

b) Lainsäädäntöasioiden luettelo (Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 16 artiklan 8 kohdan mukainen julkinen käsittely)

Muut kuin lainsäädäntöasiat

Tšekin puheenjohtajakauden prioriteetit s. 3

Puheenjohtajavaltio esittelee

Keskustelu

Lainsäädäntötyön suunnittelu s. 5

a) Vuotuinen ennakointiraportti

b) Aiekirje

Komissio esittelee

Keskustelu

20. ja 21. lokakuuta 2022 kokoontuvan Eurooppa-neuvoston

valmistelu: Selityksin varustettu esityslistaehdotus s. 9

Keskustelu

Vuotuinen oikeusvaltiovuoropuhelu: horisontaalinen keskustelu s. 11

Keskustelu

(mahd.) Euroopan unionin ja Yhdistyneen kuningaskunnan suhteet s. 21

Tilannekatsaus

Euroopan tulevaisuuskonferenssin jatkotoimet s. 25

Keskustelu

Muut asiat)

Valtioneuvoston kanslia

Muistio

EU/164/2022-VNK-5

Siivola Heli

13.9.2022

Yleisten asioiden neuvosto 20.9.2022; Tšekin puheenjohtajakauden prioriteetit

Kokous

Yleisten asioiden neuvosto 20.9.2022

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Yleisten asioiden neuvoston puheenjohtajana toimiva eurooppaministeri Mikuláš Bek esittelee kokouksessa Tšekin puheenjohtajakauden prioriteetit.

Suomen kanta

Suomi ottaa Tšekin puheenjohtajakauden prioriteetit tiedoksi.

Pääasiallinen sisältö

Tšekin puheenjohtajakauden motto on ”Eurooppa tehtävänä: uusia ajatuksia, uudelleenrakennusta ja uutta energiaa” (*Europe as a task: rethink, rebuild, repower*). Venäjän hyökkäys Ukrainaan on monin tavoin värittänyt Tšekin puheenjohtajakauden prioriteetteja, joita ovat: 1) pakolaiskriisin hallinta ja Ukrainan tukeminen (ml. tuki Ukrainan jälleenrakentamiselle), 2) energiaturvallisuus (erityisesti riippuvuuden vähentäminen venäläisestä fossiilienergiasta), 3) Euroopan turvallisuus- ja puolustusvalmiuksien vahvistaminen (yhteistyössä Naton kanssa ja huomioiden erityisesti hybridi- ja kyberuhat sekä uudet ja murrokselliset teknologiat) sekä 4) Euroopan talouden ja 5) demokraattisten instituutioiden kriinkestävyyden eli resilienssin vahvistaminen.

Yleisten asioiden neuvoston syyskauden aiheita ovat muun muassa Eurooppa-neuvoston kokousten valmistelu, lainsäädäntötyön suunnittelu (komission työohjelma ja toimielinten yhteinen julistus lainsäädäntöprioriteeteista vuodelle 2023), Euroopan tulevaisuuskonferenssin jatkotoimet, Euroopan demokratiatoimintasuunnitelman toimeenpano (ml. vaaleja koskevat ehdotukset), oikeusvaltiokysymykset (ml. neuvoston oikeusvaltiovuoropuhelun sekä unionisopimuksen 7 artiklan mukaisten menettelyjen

jatkaminen), laajentuminen, sekä EU:n ja Yhdistyneen kuningaskunnan suhteet. Lisäksi marraskuussa järjestetään koheesioasioihin keskittyvä yleisten asioiden neuvosto.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

-

Käsittely Euroopan parlamentissa

-

Kansallinen valmistelu

EU-ministerivaliokunta 16.9.2022

Eduskuntakäsittely

Suuri valiokunta 16.9.2022

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

-

Taloudelliset vaikutukset

-

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

-

Asiakirjat

Programme of the Czech Presidency of the Council of the European Union – Europe as a Task: Rethink, Rebuild, Repower

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Heli Siivola, VNK, etunimi.sukunimi@gov.fi

VAHVA-tunnus

EU/164/2022

Liitteet**Viite**

Valtioneuvoston kanslia

Muistio

EU/164/2022-VNK-4

Siivola Heli

13.9.2022

Yleisten asioiden neuvosto 20.9.2022; Lainsäädäntötyön suunnittelu, a) Vuotuinen ennakointiraportti, b) Aiekirje

Yleisten asioiden neuvosto 20.9.2022

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Komissio julkaisi vuoden 2022 strategisen ennakointiraporttinsa 28.6.2022. Raportin tarkoituksena on tuottaa taustatietoa muun muassa komission vuotuista työohjelmaa varten.

Komission puheenjohtaja Ursula von der Leyen pitää vuotuisen unionin tilaa käsittelevän puheensa Euroopan parlamentissa 14.9.2022. Samana päivänä komissio julkistaa vuoden 2023 työohjelmaansa koskevan aiekirjeen.

Yleisten asioiden neuvostossa 20.9.2022 komissio esittelee vuoden 2022 strategisen ennakointiraporttinsa sekä suunnitelmansa (aiekirje) koskien komission vuoden 2023 työohjelmaa.

Komission on määrä hyväksyä vuoden 2023 työohjelmansa 18.10. ja esitellä se yleisten asioiden neuvostolle 18.11.2022. Työohjelman pohjalta laadittava neuvoston, Euroopan parlamentin ja komission yhteinen julistus vuoden 2023 lainsäädäntöprioriteeteista on tarkoitus hyväksyä yleisten asioiden neuvostossa 13.12.2022.

Suomen kanta

Suomi ottaa komission esittelyt tiedoksi. Suomen tavoitteena on sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä EU. Koronakriisi, suurvaltakilpailu ja turvallisuusympäristön muutos ovat korostaneet arvopohjaisen EU-yhteistyön ja vahvan, toimintakykyisen unionin merkitystä. (E 122/2021 vp)

Suomi tuomitsee jyrkästi Venäjän hyökkäyksen Ukrainaan ja tukee vankasti Ukrainan itsenäisyyttä, suvereniteettia ja alueellista koskemattomuutta. EU:n on tärkeä pitää huolta yhtenäisestä pakotelinjastaan tilanteen pitkittyessä. Venäjään kohdistuvia toimia tulee lisätä johdonmukaisesti Venäjän aggression jatkuessa. Suomi pitää tärkeänä EU:n

yhteisiä toimia Venäjän viisumikäytänteiden suhteen. EU:n vahvaa poliittista, taloudellista, sotilaallista ja humanitaarista tukea Ukrainalle tulee jatkaa. Suomi on huolestunut Ukrainan sodan globaaleista vaikutuksista, kuten viljojen hinnannousun vaikutuksista globaaliin ruokaturvaan. Avunantajien on tärkeää varautua tukemaan tilanteesta pahiten kärsiviä hauraita valtioita. Kansainvälisten toimien tehokas koordinaatio on tärkeää. (EUN 84/2022 vp)

Energiamarkkinoilla vallitsevassa poikkeuksellisessa tilanteessa Suomi pitää tärkeänä, että energiamarkkinoiden toiminnassa ilmenneisiin ongelmiin vastataan nopealla aikataululla EU-tasolla. Suomi suhtautuu avoimesti eri vaihtoehtoihin energiahintojen nousun ja markkinoiden epävarmuuden vähentämiseksi. Markkinoiden toimintaedellytyksiä tulee parantaa. Sähköpörssin tarjousten enimmäishintaa, ns. teknistä hintakattoa, tulisi alentaa EU:ssa. Sähkön johdannaismarkkinoiden rauhoittamiseksi komission tulisi tarkastella johdannaismarkkinoiden sääntöjä, etenkin johdannaisten hinnoittelumekanismin luotettavuuden palauttamisen ja markkinoiden erittäin merkittäviksi kasvaneiden vakuusvaatimusten näkökulmasta. Jäsenvaltioiden toimenpiteet hintakriisin helpottamiseksi tulisi ensisijaisesti kohdistaa haavoittuvassa asemassa olevin kuluttajiin ja niiden olisi oltava mahdollisimman tarkkarajaisia ja määräaikaista. Toimenpiteiden tulisi välttää negatiivisia vaikutuksia vihreään siirtymään ja päästökauppaan, eikä niillä tule vaarantaa energian toimitusvarmuutta. (EUN 72/2022 vp)

EU:n pitkän aikavälin kilpailukykyyn, kestäväan kasvuun ja yleiseen kriisinkestävyyteen on tärkeä edelleen kiinnittää huomiota. EU:n resilienssin ja kriisivarautumisen tulee kattaa horisontaalisesti kaikki relevantit politiikkasektorit. (E 122/2021 vp) Suomi korostaa vahvojen ja yhtenäisten sisämarkkinoiden merkitystä. Ne ovat paras tae pyrittäessä saavuttamaan unionin strategista riippumattomuutta. Myös avoimella ja sääntöpohjaisella kansainvälisellä kaupalla on keskeinen merkitys Euroopan kestäväan talouskasvun kannalta. Talouskasvun edellytysten vahvistaminen on tärkeää, huomioiden vastuullinen julkisen talouden hoito sekä julkisen talouden kestävyys. (EUN 43/2022)

Suomi pitää strategista ennakkointia tärkeänä välineenä tulevaisuuden tarpeisiin vastaavan politiikan ja päätöksenteon valmistelemiseksi. Suomi pitää tervetulleena Euroopan komission pyrkimystä kartoittaa uusia haasteita ja mahdollisuuksia Euroopan unionin strategisten valintojen ohjaamisen tehostamiseksi strategisen ennakkoinnin avulla. (E 130/2020 vp) Vihreän ja digitaalisen siirtymän tulee olla poikkileikkaava tavoite ja lähtökohta kaikessa tulevassa työssä kohti ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestäväa Eurooppaa. (E 134/2020 vp)

Valtioneuvosto on linjannut laajemmin EU-politiikkaansa eduskunnalle annettussa selonteossa (VNS 7/2020 vp). Komission aloitteisiin otetaan kantaa niitä koskevissa eduskuntakirjelmissä.

Pääasiallinen sisältö

Komission strateginen ennakkointiraportti 2022

Komissio julkaisi 28.6.2022 vuoden 2022 strategisen ennakkointiraporttinsa, jonka teemana on vihreän ja digitaalisen siirtymän yhteenkytkeminen uudessa geopoliittisessa ympäristössä. Raportissa korostetaan digitaalisen teknologian keskeistä roolia viidellä strategisella alalla, jotka tuottavat myös eniten kasvihuonekaasuja: energia, liikenne, teollisuus, rakentaminen ja maatalous. Digitaaliset teknologiat voivat yhtäältä auttaa ilmastoneutraaliuden saavuttamisessa. Toisaalta ne myös lisäävät energiankulutusta, sähköjätettä ja ympäristöjalanjälkeä. Raportissa hahmotellaan, miten voitaisiin saavuttaa synergiaetuja ja vähentää jännitteitä vihreän siirtymän ja digitaalisen siirtymän välillä. Komissio toteaa Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyksen korostaneen myös siirtymien turvallisuusulottuvuutta, mikä tekee teemasta entistä tärkeämmän.

Raportissa painotetaan tarvetta vahvistaa kriisinsietokykyä ja avointa strategista autonomiaa kaksoissiirtymän kannalta kriittisillä aloilla, esimerkiksi ruokaturvan osalta yhteisellä maatalouspolitiikalla. EU:n sääntely- ja standardointivaltaa tulisi hyödyntää paremmin edistään samalla EU:n arvoja ja kumppanuuksia. Uusien strategisten riippuvuuksien syntymisen välttäminen on keskeistä. Tätä silmällä pitäen tulisi kehittää pitkän aikavälin systeeminen lähestymistapa. Komissio korostaa, että EU:n talousmallin tulee perustua hyvinvointiin, kestäväan kehitykseen ja kiertotalouteen. Kierrätyksestä voisi tulla merkittävä uusille teknologioille välttämättömien metallien ja mineraalien lähde. Sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen ja osaamistarpeisiin liittyvät tavoitteet ovat keskeisiä. Koulutusjärjestelmät on sopeutettava nopeasti muuttuvaan teknologiseen ja sosioekonomiseen todellisuuteen, ja työvoiman liikkuvuutta eri alojen välillä on tuettava. Tulevaisuuden vaatimukset huomioivia julkisia ja yksityisiä investointeja uusiin teknologioihin ja infrastruktuureihin tulee edistää. Tarvitaan myös uusia seurantakehyksiä, jotta voitaisiin mitata hyvinvointia bruttokansantuotetta laajemmin ja arvioida digitalisaation mahdollistavia vaikutuksia sekä sen kokonaisjalanjälkeä hiilen, energian ja mineraalien käytön osalta. Sisämarkkinoille tulee taata tulevaisuuden vaatimukset huomioiva sääntelykehys, jolla edistetään kestäviä liiketoimintamalleja ja kuluttajatottumuksia. Standardoinnin globaalia näkökulmaa tulee vahvistaa hyödyntäen EU:n edelläkävijän asemaa kilpailukykyisessä kestävässä kehityksessä. Olennaista on myös luoda vankat puitteet kyberturvallisuudelle ja tietoturvaliselle datan yhteiskäytölle.

Komission aiekirje vuoden 2023 työohjelmasta

Komission aiekirje vuoden 2023 työohjelmasta julkistetaan komission puheenjohtaja von der Leyenin unionin tilaa käsittelevän puheen yhteydessä 14.9.2022. Tämänvuotista puhetta ja komission tulevan vuoden työohjelmaa leimannevat pitkälti Venäjän Ukrainaan kohdistama hyökkäyssota sekä sen seuraukset, mukaan lukien energiakriisi ja talousasiat. Komission puheenjohtaja von der Leyen esitteli jo 7.9.2022 komission suunnitelmia energian hinnan alentamiseksi. Komissio on korostanut, että EU:n on pysyttävä yhtenäisenä, pidettävä katse tiukasti keskeisissä haasteissa energia-asioista ja ruokaturvasta puolustukseen ja huipputeknologiaan sekä nopeutettava entisestään pyrkimyksiään globaaliin johtoasemaan ilmastoasioissa ja digitalisaation alalla.

Komission puheenjohtaja von der Leyenin unionin tilaa käsittelevässä puheessa sekä siihen liittyvässä aiekirjeessä on tarkoitus julkistaa myös ensimmäiset uudet aloitteet kansalaisten Euroopan tulevaisuuskonferenssin puitteissa tekemien ehdotusten pohjalta. Ajankohtaisena demokratiaan liittyvänä haasteena puheessa nousee esille erityisesti disinformaation ja ulkomaisen vaikuttamisen torjuminen.

Puheenjohtajan jakaman keskustelupaperin mukaan ministerien toivotaan tuovan yleisten asioiden neuvostossa 20.9.2022 esille alustavia näkemyksiään komission aiekirjeessään esille tuomista suunnitelmista.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

Toimielinten välisellä parempaa lainsäädäntöä koskevalla sopimuksella (EUVL 123, 12.5.2016, s. 1–14; asiakirja 15506/2015) toimielimet sopivat tehostavansa unionin vuotuista ja monivuotista ohjelmasuunnittelua noudattaen Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 17 artiklan 1 kohtaa, jonka mukaan komissio tekee aloitteet unionin vuotuisten ja monivuotisten ohjelmien laatimiseksi.

Komissio käy Euroopan parlamentin ja neuvoston kanssa vuoropuhelua sekä ennen vuotuisen työohjelmansa hyväksymistä että tämän jälkeen. Komissio ottaa asianmukaisesti huomioon Euroopan parlamentin ja neuvoston vuoropuhelun kussakin vaiheessa esittämät näkemykset, mukaan lukien niiden pyytämät aloitteet.

Komission työohjelman pohjalta toimielimet vaihtavat näkemyksiä tulevan vuoden aloitteista ja sopivat vuotuista toimielintenvälistä ohjelmasuunnittelua koskevasta yhteisestä julistuksesta. Siinä yksilöidään poliittisesti merkittävimmät asiat, joita olisi käsiteltävä lainsäädäntöprosessissa ensisijaisina. Toimielimet seuraavat säännöllisesti koko vuoden ajan yhteisen julistuksen täytäntöönpanoa.

Käsittely Euroopan parlamentissa

Komission puheenjohtaja Ursula von der Leyen pitää 14.9.2022 Euroopan parlamentin täysistunnossa unionin tila -puheensa koskien komission työohjelmaa vuodelle 2023.

Kansallinen valmistelu

EU-ministerivaliokunta 16.9.2022

Eduskuntakäsittely

Suuri valiokunta 16.9.2022

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

Toimivallanjako EU-asioissa valtakunnan ja Ahvenanmaan välillä määräytyy Ahvenanmaan itsehallintolain mukaan. Ahvenanmaan asemaa arvioidaan erikseen komission eri ehdotuksia käsittelevissä eduskuntakirjelmissä.

Taloudelliset vaikutukset

-

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

-

Asiakirjat

Komission tiedonanto Euroopan parlamentille ja neuvostolle: Strateginen ennakointiraportti 2022: Vihreän ja digitaalisen siirtymän rinnakkaisuus uudessa geopolittisessä tilanteessa, COM(2022) 289 final, 29.6.2022.

Komission aiekirje vuoden 2023 työohjelmasta julkaistaan 14.9.2022.

Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, Eurooppa-neuvostolle, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. Euroopan tulevaisuuskonferenssi, COM(2022) 404 final, 17.6.2022.

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Heli Siivola, VNK, **Error! Hyperlink reference not valid.**
VNEUSin sektorideskit
Jaana Tapanainen-Thiess, VNK, etunimi.sukunimi@gov.fi

VAHVA-tunnus

EU/164/2022

Liitteet

Viite

YAN; Eurooppa-neuvoston 20.-21.10.2022 valmistelu; annotoitu asialista

Yleisten asioiden neuvosto 20.9.2022

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Yleisten asioiden neuvosto ottaa lokakuun Eurooppa-neuvoston (20.-21.10.) selityksin varustetun asialistaehdotuksen tiedoksi.

Suomen kanta

Suomi ottaa asialistan tiedoksi.

Pääasiallinen sisältö

Eurooppa-neuvosto käsittelee seuraavia aiheita:

1. Ukraina

Eurooppa-neuvosto palaa Venäjän Ukrainaan kohdistamaan hyökkäyssotaan ja sen seurauksiin.

2. Energia

Eurooppa-neuvosto arvioi energian hinnan ja toimitusvarmuuden tilannetta, markkinoiden optimointitoimia ja kysynnän vähentämisen etenemistä sekä päättää tarvittavista jatkotoimista.

3. Talouskysymykset

Eurooppa-neuvosto käsittelee talouskysymyksiä.

4. Ulkosuhteet

Eurooppa-neuvosto käsittelee EU:n ja Asian suhteita. Se valmistelee 14.12. järjestettävää EU-ASEAN-huippukokousta ja käy strategisen keskustelun Kiinasta. Eurooppa-neuvosto arvioi valmistautumista YK:n ilmastokokoukseen (COP27) ja luonnon monimutaisuutta koskevan yleissopimuksen 15. kokousta Montrealissa (osa II).

Eurooppa-neuvosto voi käsitellä myös muita ulkosuhdeaiheita.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

-

Käsittely Euroopan parlamentissa

-

Kansallinen valmistelu

EU-ministerivaliokunta 16.9.2022

Eduskuntakäsittely

Suuri valiokunta 16.9.2022

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

-

Taloudelliset vaikutukset

-

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

-

Asiakirjat

11949/22 CO EUR-PREP 20

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Sonja Landes / VNEUS
050 473 8489

VAHVA-tunnus

EU/126/2022

Liitteet

Viite

Valtioneuvoston kanslia

Muistio

EU/164/2022-VNK-1

Lamminmäki Anne

8.9.2022

Yleisten asioiden neuvosto 20.9.2022; Neuvoston vuosittainen oikeusvaltiovuoropuhelu: horisontaalinen keskustelu

Yleisten asioiden neuvosto 20.9.2022

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Komission 13.7.2022 antama tiedonanto ”Oikeusvaltiokertomus 2022 – Oikeusvaltiotilanne Euroopan unionissa” (COM (2022) 500 final) sisältää komission kolmannen vuotuisen oikeusvaltiokertomuksen. Kertomuksessa esitetään yhteenveto jäsenvaltioiden oikeusvaltiotilanteesta ja EU:n tasolla tapahtuneesta merkittävästä kehityksestä sekä kertomuksen maakohtaisiin lukuihin (27 kpl) sisällytetyt arvioinnit kustakin jäsenvaltiosta. Kertomukseen on sisällytetty tänä vuonna kullekin jäsenvaltiolle osoitettuja, kohdennettuja suosituksia.

Yleisten asioiden neuvostossa 20.9.2022 on tarkoitus käydä keskustelu kertomuksen yleisestä osasta. Kertomuksen maakohtaisista luvuista on tarkoitus jatkaa keskustelua marraskuun neuvostossa Puolan, Portugalin, Romanian, Slovenian ja Ruotsin osalta. Lokakuun oikeus- ja sisäasioiden neuvostossa on tarkoitus keskustella oikeusvaltiokehityksestä oikeusalalla.

Komission oikeusvaltiokertomus on yksi väline vahvistettaessa EU:n yhteisiä arvoja.

Perusmuistion sisältö vastaa vuoden 2022 oikeusvaltiokertomuksesta laadittua E-jatkoselvitystä, joka on toimitettu eduskunnalle 9.9.2022.

Suomen kanta

Valtioneuvoston EU-politiikkaa koskevan selonteon mukaisesti Suomi on aktiivinen demokratiaa, oikeusvaltioperiaatetta sekä perus- ja ihmisoikeuksia koskevissa asioissa.

Suomi pitää rohkaisevana, että komission laatiman kolmannen oikeusvaltiokertomuksen mukaan monissa jäsenvaltioissa voidaan katsoa tapahtuneen myönteistä oikeusvaltiokehitystä. Unionissa on kuitenkin edelleen jäsenvaltioita, joissa on järjestelmätason ongelmia.

Suomi jakaa komission näkemyksen siitä, että Venäjän hyökkäys Ukrainaan on entisestään korostanut demokraattisten arvojen, perus- ja ihmisoikeuksien ja oikeusvaltioperiaatteen kunnioittamisen merkitystä. Jo valtioneuvoston EU-selonteossa on tunnustettu yhteisten arvojen ja jäsenvaltioiden keskinäisen solidaarisuuden merkitys unionin kriisinsietokyvyn perustana. Suomi jatkaa määrätietoista vaikuttamista sen puolesta, että EU:n yhteisistä arvoista pidetään unionissa tiukasti kiinni.

Oikeusvaltioperiaatteen soveltamiseen liittyvien ongelmien ennaltaehkäiseminen on ensiarvoista. Suomi pitääkin erittäin hyvänä, että komissio on kehittänyt ja vahvistanut oikeusvaltiokertomusta osoittamalla jäsenvaltioille kohdennettuja suosituksia. Suositusten avulla voidaan paitsi kannustaa jäsenvaltioita meneillään olevien uudistusten edistämiseksi, myös ohjata uudistuksiin niillä osa-alueilla, joilla tehtävät uudistukset ovat omiaan vahvistamaan oikeusvaltiotilannetta kyseissä maassa. On myöskin tärkeää, että nyt annetut suositukset ovat johdonmukaisia muiden EU-prosessien yhteydessä annettujen suositusten kanssa. Erilaiset oikeusvaltio-ongelmiin puuttuvat välineet tulisi nähdä toisiaan täydentävinä. On hyvä, että suosituksissa edistymistä seurataan tulevien oikeusvaltiokertomusten yhteydessä.

Suomi ottaa huomioon komission Suomelle osoittamat suositukset ja katsoo niiden kannustavan edistämään jo meneillään olevia toimia oikeusvaltion edelleen kehittämiseksi Suomessa. Suomelle osoitetut suositukset osoittavat, että tehokkaat tuomioistuimet, korruption torjunta sekä asiakirjajulkisuuden edistäminen ovat tärkeässä asemassa osana oikeusvaltioperiaatteen vahvistamista. Suositukset huomioidaan näihin toimiin liittyvissä kansallisissa prosesseissa.

Neuvostossa käytävällä oikeusvaltiovuoropuhelulla on keskeinen asema oikeusvaltioperiaatteen lujittamisessa. Oikeusvaltiokertomukseen pohjautuva säännönmukainen, yhdenmukaisiin sääntöihin pohjautuva vuoropuhelu jäsenvaltioiden oikeusvaltiotilanteen kehityskuluista sekä myös parhaista käytänteistä yleisten asioiden neuvostossa on oleellinen osa unionin yhteistä oikeusvaltiopolitiikkaa. Suomi pitää myös hyödyllisenä sitä, että oikeus- ja sisäasioiden neuvostossa keskustellaan kertomuksesta ja sen parhaista käytännöistä oikeusosalalla. Suomen EU-puheenjohtajuuskauden aikana annettujen puheenjohtajan päätelmien mukaisesti oikeusvaltiovuoropuhelua tulisi arvioida vuoden 2023 loppuun mennessä. Suomelle on tärkeää, että jäsenvaltioita puolueettomasti ja yhdenmukaisesti kohtelevaa komission oikeusvaltiokertomusta hyödynnetään neuvoston oikeusvaltiovuoropuhelun pohjana myös jatkossa. Suomi pitää tärkeänä, että kertomusta ja siinä esitettyjä havaintoja voidaan hyödyntää jäsenvaltioiden kansallisen tason oikeusvaltiota käsittelevissä keskusteluissa.

Pääasiallinen sisältö

Komission tiedonanto oikeusvaltiokertomuksesta 2022

Komission kolmas vuosittainen oikeusvaltiokertomus käsittää yleiskatsauksen oikeusvaltiotilanteen kehityksestä EU:ssa ja 27 maakohtaista lukua, joissa arvioidaan jäsenvaltiokohtaista tilannetta ja vuoden 2021 jälkeen tapahtunutta kehitystä. Komissio huomioi, että Venäjän hyökkäys Ukrainaan on entisestään korostanut demokraattisten arvojen, ihmisoikeuksien ja oikeusvaltioperiaatteen kunnioittamisen ja puolustamisen merkitystä.

Kertomus osoittaa, että monissa jäsenvaltioissa on jatkettu oikeusvaltion toimintaan liittyviä uudistuksia, joilla on pyritty vastaamaan kahdessa edellisessä kertomuksessa todettuihin haasteisiin. Joissakin jäsenvaltioissa on kuitenkin edelleen järjestelmätason haasteita. Kolmannessa vuosittaisessa kertomuksessa esitetään ensimmäistä kertaa huomioita julkisen palvelun tiedotusvälineistä, vakoiluohjelmien käytöstä ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomioiden täytäntöönpanosta.

Kolmanteen vuosikertomukseen sisältyy myös komission puheenjohtajan Ursula von der Leyenin vuoden 2021 Unionin tilaa käsittelevän puheen yhteydessä antaman ilmoituksen mukaisesti ensimmäistä kertaa kullekin jäsenvaltiolle osoitettuja suosituksia. Suositusten tavoitteena on tukea jäsenvaltioita niiden pyrkimyksissä edistää niin meneillään olevia kuin suunniteltuja uudistuksia sekä auttaa jäsenvaltioita tunnistamaan alueita, joilla uudistukset tai jatkotoimet ovat tarpeen. Suosituksia on osoitettu kaikille jäsenvaltioille huomioiden tasa-arvoisuuden ja suhteellisuuden periaatteet. Suosituksilla pyritään edelleen vahvistamaan oikeusvaltiokertomuksen ongelmien ennaltaehkäisevää luonnetta. Suosituksia annetaan jäsenvaltioille yhteensä 145, kullekin jäsenvaltiolle on osoitettu keskimäärin 4-8 suositusta. Suosituksissa edistymistä seurataan tulevissa oikeusvaltiokertomuksissa.

Kertomus on laadittu tiiviissä yhteistyössä jäsenvaltioiden kanssa ja se tukeutuu erilaisiin kansallisiin, kansainvälisiin ja muihin lähteisiin. Aiempien vuosien tapaan kertomuksessa tarkastellaan kehitystä neljällä oikeusvaltioperiaatteen keskeisellä osa-alueella; 1) oikeuslaitos, 2) korruptiontorjuntakehys, 3) tiedotusvälineiden moniarvoinisuus ja vapaus, sekä 4) muut keskinäiseen valvontaan liittyvät institutionaaliset kysymykset. Tämän lisäksi kertomus sisältää 5) katsauksen oikeusvaltioperiaatteen kehitykseen ja toimiin EU:ssa.

Kaikki jäsenvaltiot osallistuivat prosessiin toimittamalla kirjallisen kannanottonsa ja osallistumalla helmi-huhtikuussa 2022 järjestettyihin maavierailuihin. Maakohtaiset luvut perustuvat komission laatimaan laadulliseen arvioon. Tämän lisäksi kohdennettu sidosryhmäkonsultaatio tuotti arvokkaita huomioita niin yleiskatsaukseen kuin maakohtaisiin lukuihin.

1. oikeuslaitokset

Kertomuksessa todetaan, että edelliseen vuoteen verrattuna kansalaisten näkemys oikeusjärjestelmän riippumattomuudesta on laskenut yli puolessa EU:n jäsenvaltioista. Suomi mainitaan Tanskan, Itävallan, Luxemburgin, Alankomaiden ja Saksan ohella valtiona, jossa oikeusjärjestelmää pidetään erityisen riippumattomana.

Kertomuksessa tuodaan esiin jäsenvaltioissa ilmeneviä huolia liittyen tuomarineuvostojen toimintaan tai kokoonpanoon, tuomareiden nimitysmenettelyihin sekä syyttäjälaitoksen riippumattomuuteen. Kertomuksessa käsitellään myös tuomareiden ja syyttäjien kurinpitomenettelyjä, joiden osalta EU:n tuomioistuin on kehittänyt keskeisiä suojatoimia koskevaa oikeuskäytäntöään. Eräissä maissa on esiintynyt huolia siitä, että kurinpitomenettelyä käytetään tuomioistuin poliittisen valvonnan välineenä. Monet jäsenvaltiot ovatkin käynnistäneet merkittäviä uudistuksia oikeuslaitoksen riippumattomuuden vahvistamiseksi. Kertomuksessa viitataan mm. Ruotsissa vuonna 2020 aloittaneen parlamentaarisen komitean työhön, joka pyrkii selvittämään tapoja vahvistaa oikeuslaitoksen itsenäisyyttä.

Jäsenvaltiot ovat myös ottaneet käyttöön toimenpiteitä, joilla pyritään parantamaan oikeudenkäytön tehokkuutta ja laatua. Esimerkiksi oikeuslaitoksen digitalisointia on edistetty monessa jäsenvaltiossa ja oikeussuojan saatavuutta on helpotettu.

Muutamissa maissa on edelleen rakenteellisia ongelmia oikeuslaitoksen riippumattomuuden suhteen, eikä näihin liittyviin huolenaiheisiin ole puututtu. Komissio viittaa mm. Puolaan ja Unkariin, tuoden esille sen, etteivät maat ole tarttuneet huoliin, joita on nostettu esille mm. unionisopimuksen artikla 7 mukaisen menettelyn yhteydessä.

Komission oikeuslaitoksen toimintaa koskevissa suosituksissa kannustetaan jäsenvaltioita havaittujen ongelmien ratkaisemiseen esimerkiksi lisäämällä oikeuslaitoksen vahvempaa osallistumista nimitysmenettelyihin, parantamalla syyttäjälaitoksen itsenäisyyttä ja tarjoamalla oikeuslaitokselle riittävät resurssit.

2. korruptiontorjunta

Komissio huomioi, että Transparency Internationalin laatiman korruptioindeksin (2021) mukaan kymmenen EU:n jäsenvaltiota on maailman kahdenkymmenen vähiten korruptoituneiden maiden joukosta – Suomi on yksi näistä maista. Vaikka korruptioindeksin mukaan korruptiotilanne EU:ssa on keskimääräisesti parantunut viime vuoteen verrattuna, on Eurobarometrin mukaan korruptio edelleen vakava huolenaihe EU:n kansalaisille ja korruption uskotaan olevan laajalle levinnyttä omassa maassa.

Monet jäsenvaltiot ovat hyväksyneet tai tarkistaneet korruptiontorjuntastrategioitaan tai ovat parhaillaan tarkistamassa niitä ja ne ovat saattaneet voimassa olevat säännökset kansainvälisten korruptiontorjuntaohjelmien ja EU:n lainsäädännön mukaisiksi. Useissa jäsenvaltioissa on kattavaa lainsäädäntöä, joka tarjoaa rikosoikeusjärjestelmälle työkaluja korruption torjumiseksi. Joissain maissa on myös meneillään rakenteellisia ja organisatorisia muutoksia, joiden tavoitteena on lisätä korruptiontorjunnasta vastaavien viranomaisten toimintaa. Esimerkiksi Tanskassa on perustettu uusi kansallinen tutkintayksikkö edistämään vakavaan rikollisuuteen, ml. haastaviin korruptiotapauksiin, puuttumista.

Kertomuksessa kiinnitetään huomiota siihen, että joissain maissa korruptiotapausten tutkinta kestää pitkään (esim. Malta), eikä tuomioita anneta, varsinkaan korkean poliittisen tason tapauksissa. Joissain maissa immuniteetti suojaa hallituksen jäseniä korruptiosyytöksiltä (esim. Kroatia ja Puola).

Jäsenvaltiot ovat myös jatkaneet toimiaan mm. virkamiehiin sovellettujen varallisuuden ja sidonnaisuuksien ilmoittamista koskevien velvoitteiden paremman täytäntöönpanon edistämiseksi. Velvoitteiden laajuus, ilmoitettujen tietojen läpinäkyvyys ja saatavuus sekä tietojen tarkistaminen ja velvoitteiden noudattamisen taso ja tehokkuus kuitenkin vaihtelevat.

Komissio on antanut jäsenvaltioille korruptiontorjunnasta useita suosituksia, jotka liittyvät korruptiotapausten tehokkaan tutkinnan ja syytteeneseenpanon vahvistamiseen, ennaltaehkäisevien korruptiontorjunnansäännösten vahvistamiseen esim. edunvalvontaa ja eturistiriitoja koskevien sääntöjen osalta, lobbauksen ja niin kutsutun pyörövi-ilmion sääntelyyn sekä varallisuus- ja sidonnaisuusilmoituksiin.

3. median monimuotoisuus ja vapaus

Kertomuksessa painotetaan itsenäisen ja vapaan median roolia oikeusvaltion puolustajana, sillä nämä asettavat vallankäyttäjät ja instituutiot poliittiseen vastuuseen toimistaan. Kertomuksessa viitataan tiedotusvälineiden moniarvoisuuden seurantavälineen (Media Pluralism Monitor) vuosittaiseen selvitykseen, jonka mukaan laajasti katsottuna median moninaisuudessa EU:ssa ei sinänsä ole ollut merkittävää muutosta edelliseen vuoteen verrattuna, vaikkakin selvityksen tarkastelemien osa-alueiden välillä on tapahtunut vaihtelua. Selvityksessä on ensimmäistä kertaa laadittu

listaus jäsenvaltioista, joissa median moninaisuuden arvioidaan olevan erityisen riskinalainen. Selvityksen mukaan näitä maita ovat Bulgaria, Kreikka, Unkari, Malta, Puola, Romania ja Slovenia.

Kertomuksen mukaan toimittajiin kohdistuvien uhkien määrä on kasvanut merkittävästi vuonna 2021. Useat jäsenvaltiot ovatkin säätäneet tai parantaneet toimia toimittajien turvallisuuden ja työolojen parantamiseksi komission aloitteiden pohjalta, tai ovat harkitsemassa sellaisia. Edelliseen kertomukseen verrattuna useat jäsenvaltiot (Kroatia, Kypros, Viro, Kreikka, Puola, Portugali ja Espanja) ovat myös pyrkineet parantamaan tiedotusvälineiden omistuksen läpinäkyvyyttä.

Kertomuksessa tarkastellaan ensimmäistä kertaa myös julkisen palvelun tiedotusvälineitä. Kertomuksen mukaan kaikilla jäsenvaltioilla on lainsäädännöllisiä ja institutionaalisia järjestelmiä julkisen palvelun median sääntelemiseksi, minkä lisäksi osa jäsenvaltioista pyrkii vahvistamaan julkisen palvelun median itsenäisyyttä. On kuitenkin myös niitä jäsenvaltioita, joissa olemassa olevilla säädöksillä ei pystytä takaamaan riittävässä määrin julkisen palvelun median itsenäisyyttä. Esimerkiksi Tšekissä, Slovakiassa ja Kyproksella johtajien ja johtokuntien jäsenten nimittämisen ja erottamisen politisoituminen on huolenaihe.

Läpinäkyvyyden puute valtion mainonnan jakautumisessa eri tiedotusvälineisiin, sekä eturistiriidat ja esteet, jotka liittyvät julkisten asiakirjojen saatavuuteen aiheuttavat edelleen huolta.

Median moninaisuuden ja vapauden vahvistamiseksi komissio onkin antanut useita suosituksia, jotka koskevat mm. valtion mainonnan läpinäkyvää ja oikeudenmukaista jakautumista eri tiedotusvälineisiin, asiakirjajulkisuuden edistämistä, julkisen palvelun tiedotusvälineiden riippumattonta hallinnointia ja toimenpiteitä toimittajien turvallisuuden parantamiseksi.

4. muut keskinäiseen valvontaan liittyvät institutionaaliset kysymykset

Hallitusjärjestelmän osien keskinäinen valvonta tunnustetaan kertomuksessa oikeusvaltion keskeiseksi osaksi. Keskinäisessä valvonnassa olennaisessa roolissa ovat kansalaisjärjestöt, riippumattomat viranomaiset (kuten erilaiset tasa-arvoelimet), oikeusasiamiehet ja kansalliset ihmisoikeusinstituutiot.

Kertomuksessa todetaan, että edellisten vuosien kertomuksissa havaittu trendi lainsäädäntöprosessien laadun parantamisessa jäsenvaltioissa on jatkunut. Esimerkiksi Ranskassa käytössä oleva maanlaajuinen kuulemismenettely on vastikään laajennettu uusille osa-alueille ja Virossa keskitytään digitaalisten alustojen luomiseen yleisön osallistumiselle päätöksentekoon. Monissa jäsenvaltioissa perustuslakituomioistuimet ovat edelleen keskeisessä asemassa keskinäisen valvonnan järjestelmissä, myös nk. hätätoimien valvonnassa. Ihmisoikeusinstituutioiden, oikeusasiamiesten ja muiden riippumattomien viranomaisten asemaa on vahvistettu joissain valtioissa entisestään. Joissain jäsenvaltioissa on kansalaisyhteiskunnan kannalta suotuisa ja kannustava ympäristö.

Huolestuttavana seikkana pidetään sitä, että joissain jäsenvaltioissa ei kuitenkaan ole vielä virallisia puitteita sidosryhmien kuulemiselle. Lisäksi kansalaisjärjestöt kohtaavat monenlaisia haasteita esim. rahoituksen ongelmien ja toimintamahdollisuuksien rajoittamisen muodossa. Komissio mainitsee eritoten Puolan ja Unkarin maina, joissa kansalaisyhteiskunnan toimintaympäristöä voi pitää erityisen rajoitettuna ja joissa ongelmat ovat rakenteellisia.

Kertomuksessa tarkastellaan ensimmäistä kertaa myös sitä, miten jäsenvaltiot ovat panneet täytäntöön Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomiot. Komissio arvioi tämän olevan merkittävä indikaattori siitä, miten oikeusvaltiollisuus toimii jäsenvaltiossa. Kertomuksessa todetaan, että viimeisen kymmenen vuoden aikana annetuista ihmisoikeustuomioistuimen tuomioista 40% odottaa edelleen täytäntöönpanoa.

Samaten uutena elementtinä kertomuksessa tarkastellaan jäsenvaltioiden keskinäisen valvonnan järjestelmien reaktioita vakoiluohjelmien käyttöön ja sitä, onko vakoiluohjelman käytöstä aloitettu tutkintoja.

Keskinäisen valvonnan elementtien vahvistamiseksi komissio on antanut jäsenvaltioille suosituksia, jotka koskevat esimerkiksi sidosryhmien osallistumista lainsäädäntöprosessiin, hyväksytyjen kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden perustamista ja toimintaa sekä avoimen toimintakehyksen varmistamista kansalaisyhteiskuntaa varten.

5. oikeusvaltioperiaatetta koskeva kehitys ja toimet EU:ssa

Kertomuksessa esitetään yhteenveto EU-tason toimista oikeusvaltion vahvistamiseksi niin neuvostossa, Euroopan parlamentissa kuin komissiossa. Komissio selostaa myös käymiään keskusteluja kansallisten parlamenttien kanssa sekä vuoropuhelua kansalaisyhteiskunnan kanssa. Kansalaisyhteiskunnalla voi myös olla tärkeä rooli kertomuksen jatkotoimien toteuttamisen suhteen. Komissio jatkaa näitä jatkotoimia kansalaisyhteiskunnan kanssa kansallisella tasolla yhteistyössä komission edustustojen ja EU:n perusoikeusviraston kanssa.

Komissio painottaa kertomuksessa oikeusvaltioperiaatteen keskeistä merkitystä unionin toimille myös globaalilla tasolla. EU:n sitoutuminen ihmisoikeuksien kunnioittamiseen, puolustamiseen ja toteuttamiseen, demokratiaan ja oikeusvaltioperiaatteen ohjaa myös unionin ulkoista toimintaa. Komissio pyrkii vahvistamaan tätä oikeusvaltiotyön keskeistä osa-aluetta kehittämällä tiiviitä suhteitaan Euroopan neuvostoon ja muihin kansainvälisiin elimiin.

Oikeusvaltioperiaatteen merkitystä on lujitettu myös EU:n tuomioistuimen ratkaisujen kautta. Komissio on myös toteuttanut omaa rooliaan perussopimusten valvojana saattamalla rikkomusmenettelyitä tuomioistuimen käsittelyyn.

Komissio on huhtikuussa 2022 käynnistänyt yleisen ehdollisuusjärjestelmäasetuksen ((EU) 2020/2092) mukaisen menettelyn Unkarin osalta EU:n tuomioistuimen vahvistettua helmikuussa asetuksen olevan yhteensopiva EU:n perussopimusten säännösten kanssa.

Tämän lisäksi komissio nostaa esille muita oikeusvaltioperiaatteen kannalta olennaisia työkaluja, kuten useita EU:n rahastoja koskevan nk. yleisasetuksen ((EU) 2021/1060), jonka horisontaalisena edellytyksenä on se, että rahastoista toteutettavissa ohjelmissa noudatetaan EU:n perusoikeuskirjan mukaisia oikeuksia ja periaatteita. Oikeusvaltioon liittyviä toimia on myös sisällytetty joidenkin maiden kansallisiin elpymis- ja palautumissuunnitelmiin. Niin ikään Euroopan talouspoliittisen ohjausjakson yhteydessä komissio on jälleen osoittanut erälle jäsenvaltioille myös oikeusvaltioperiaatteen liittyviä suosituksia.

Oikeusvaltiotilanne Suomessa; komission oikeusvaltiokertomuksen maakohtainen luku

Oikeusvaltiokertomuksen uutena elementtinä on kuluvana vuonna jäsenvaltiokohtaiset suositukset, joita komissio on osoittanut kullekin jäsenvaltiolle. Suomelle osoitetut suositukset liittyvät jo vireillä oleviin hankkeisiin ja toimenpiteisiin:

1. jatkaa tuomioistuinviraston aloitteiden kehittämistä tuomioistuinten toiminnan tukemiseksi
2. jatkaa korruption torjunnan rikosoikeudellisen viitekehyksen kehittämistä, etenkin hyväksymällä vaikutusvallan väärinkäyttöön (trading in influence) puuttuva lainsäädäntö
3. jatkaa kansallisen korruptiontorjunnan strategian ja toimintasuunnitelman täytäntöönpanoa, ml. kaikkien suunniteltujen toimien täytäntöönpano
4. jatkaa julkisuuslain uudistusta, jotta varmistetaan tehokas ja entistä laajempi pääsy virallisiin asiakirjoihin

Suomea koskevassa maakohtaisessa luvussa todetaan, että Suomen oikeuslaitos on edelleen hyvin riippumaton. Tuomioistuinvirasto suunnittelee toimintojensa kehittämistä tukeakseen vielä vahvemmin tuomioistuimia niiden työssä. Tuomioistuimet ovat saaneet lisärahoitusta koronapandemian aiheuttaman jutturuuhkan purkamiseksi, mutta resurssien riittämättömyys ja monimutkaisten tapausten käsittelyn pituus nousevat esille.

Suomea pidetään edelleen yhtenä vähiten korruptoituneena maana koko maailmassa ja EU:ssa. Kansallinen korruptiontorjuntastrategia ja siihen liittyvä toimintasuunnitelma ovat parhaillaan täytäntöönpanovaiheessa. Osana korruptiontorjuntatyötä valmistellaan kansallista lainsäädäntöehdotusta vaikutusvallan väärinkäyttöön (trading in influence) liittyen. Korruptiotapausten tutkinnasta ja syyttämisestä vastaavien viranomaisten yhteistyö on toimivaa. Valtion virkamieslakiin on tehty muutoksia, jotka liittyvät uuteen palvelussuhteeseen siirtymistä ja sidonnaisuuksien ilmoittamista. Avoimuusrekisteriä koskeva hallituksen esitys on puolestaan edennyt eduskunnan käsiteltäväksi. Kertomuksessa kiinnitetään huomiota siihen, että ministerien pyörovi-ilmiön rajoittamista koskevan lakiesityksen sekä puolueita ja vaalirahoitusta koskevien lainmuutosten valmistelut ovat edelleen kesken.

Suomi tarjoaa journalisteille ja media-alan ammattilaisille lähtökohtaisesti vapaan ja suojatun toimintaympäristön. Media-alan sääntelyviranomaiset toimivat itsenäisesti. Julkisen palvelun tiedotusvälineen itsenäisyys on taattu lainsäädännöllisin suojatakein. Rikoslakiin tehdyillä muutoksilla helpotetaan puuttumista laittomiin uhkauksiin ja haavoittuviin uhreihin, kuten freelance-toimittajiin, kohdistuvaa maalittamista. Pääsyä asiakirjoihin on tarkoitus laajentaa julkisuuslakiin tehtävillä muutoksilla.

Suomessa sidosryhmät otetaan mukaan lainsäädännölliseen prosessiin merkityksellisellä tavalla, joskaan menettelyä ei katsota systemaattiseksi. Kertomuksessa tuodaan esille, että hallitus valmistelee Suomen demokrationpolitiikkaa koskevaa periaatepäätöstä, jossa käsitellään kattavasti myös kansalaisyhteiskunnan osallistumista. Paremman sääntelyn toimintaohjelman täytäntöönpanoa on jatkettu. Hallitus on myös käynnistänyt valmiuslain uudistusprosessin. Työn alla on myös ehdotus, jonka tarkoituksena on luoda riippumattomien valtuutettujen toimintaa tukeva oikeushallinnon erityisviranomainen. Kansalaisjärjestöjen rahoitusta koskeva uusi rahoitusmalli on myös valmisteilla.

Komission oikeusvaltiokertomuksen käsittely neuvostossa

Puheenjohtajavaltio Tšekin aikomuksena on järjestää yleisten asioiden neuvostossa oikeusvaltiokertomuksen pohjalta kaksi keskustelua syksyn 2022 aikana. Kertomuksen yleisestä osasta on tarkoitus keskustella syyskuussa ja marraskuussa keskustelua jatketaan maakohtaisista luvuista Puolan, Portugalin, Romanian, Slovenian ja Ruotsin osalta. Oikeusvaltiovuoropuhelun maakohtaisten lukujen käsittelyn ensimmäinen

täysimittainen kierros päättyy Ruotsin EU-puheenjohtajuuskaudella keväällä 2023 Slovakian ja Suomen maalukujen käsittelyyn. Myös oikeusministerien on tarkoitus keskustella oikeusvaltiokertomuksen pohjalta lokakuun 2022 oikeus- ja sisäasioiden neuvostossa. Oikeusvaltiovuoropuheluun liittyvien kokemusten arviointi on myös tulossa ajankohtaiseksi, sillä Suomen EU-puheenjohtajuuskaudella annettuihin puheenjohtajan päätelmiin (joita tuki 26 EU:n jäsenvaltiota) on kirjattu tarve arvioida kokemuksia vuoden 2023 loppuun mennessä.

Ranskan puheenjohtajuuskaudella keväällä 2022 yleisten asioiden neuvostossa oikeusvaltiovuoropuhelua käytiin Luxemburgin, Unkarin, Maltaan, Alankomaiden ja Itävallan maalukujen pohjalta. Myös sektorineuvostot, kuten oikeus- ja sisäasioiden neuvosto, ovat hyödyntäneet oikeusvaltiokertomusta, muun muassa keskustelemalla kertomuksesta ja sen eri temaattisista kokonaisuuksista, kuten keväällä 2022 asianajajien keskeisestä roolista oikeusvaltioperiaatteen ja oikeuslaitoksen riippumattomuuden suojelemissa.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

Tiedonannot eivät ole oikeudellisesti sitovia.

SEU 2 artiklassa määrätään unionin arvoista. SEU 9 artikla sisältää määräykset EU:n perusoikeuskirjasta ja EU:n liittymisestä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehtyyn eurooppalaiseen yleissopimukseen. SEU 7 artiklassa määrätään menettelystä niiden tilanteiden varalta, joissa on selvä vaara, että jäsenvaltio loukkaa vakavasti SEU 2 artiklassa tarkoitettuja arvoja, tai joissa jäsenvaltio rikkoo vakavasti ja jatkuvasti näitä arvoja.

EU:n perusoikeuskirjassa vahvistetaan tietyt EU:n kansalaisille ja asukkaille kuuluvat oikeudet ja vapaudet. Perusoikeuskirja on oikeudellisesti sitova.

Käsittely Euroopan parlamentissa

Tiedonannon käsittelyn vastuuvaliokuntana toimii Euroopan parlamentissa kansalaisvapauksien sekä oikeus- ja sisäasioiden valiokunta (LIBE).

Euroopan parlamentti on ollut aktiivinen oikeusvaltioperiaatteen osalta. Parlamentti hyväksyi komission vuoden 2021 oikeusvaltiokertomuksesta resoluution toukokuussa 2022.

Kansallinen valmistelu

EU-ministerivaliokunta 16.9.2022

Eduskuntakäsittely

Suuri valiokunta 16.9.2022

Euroopan komission tiedonanto: Oikeusvaltioperiaatteen noudattamisen lujittaminen unionissa – tilannekatsaus ja mahdolliset jatkotoimet (E-kirje 17/2019 vp ja E-jatkokirjeet 17/2019 vp, 6/2020 v, 19/2020 vp ja 9/2021 vp sekä SuVL 2/2019 vp). E-jatkoselvitys komission oikeusvaltiokertomusta 2022 käsittelevästä tiedonannosta on toimitettu eduskunnalle 9.9.2022.

Valtioneuvoston selvitys: Oikeusvaltiokysymykset Suomen puheenjohtajakaudella (E 16/2019 vp ja SuVL 2/2019 vp).

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

Oikeusvaltioperiaate ja perusoikeuksien kunnioittaminen ovat perustuslaissa vahvistettuja Suomen valtiosäännön keskeisiä periaatteita, joihin Suomi on sitoutunut myös EU:n jäsenenä sekä osana kansainvälisiä sopimusvelvoitteitaan (perustuslain 1 §:n 3 momentti, 2 §:n 3 momentti ja 2 luku).

Perusoikeuksista säättäminen kuuluu Ahvenanmaan itsehallintolain 27 §:n 1 ja 2 kohdan mukaan valtakunnan lainsäädäntövaltaan.

Taloudelliset vaikutukset

Tiedonannoilla ei ole taloudellisia vaikutuksia.

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

Asetus yleisestä ehdollisuusjärjestelmästä unionin talousarvion suojaamiseksi (2020/2092) on tullut voimaan vuoden 2021 alussa. Tarkoituksena on luoda ehdollisuutta oikeusvaltioperiaatteen noudattamisen ja unionin varojen vastaanottamisen välille. Asetusta sovelletaan EU:n monivuotiseen rahoituskehykseen sekä elpymis- ja palautumistukivälineeseen. Asetuksessa säädetään maksujen suorittamatta jättämisestä, pidättämisestä tai niiden takaisinperinnästä tilanteissa, joissa oikeusvaltion periaatteiden rikkominen jäsenvaltiossa vaikuttaa tai uhkaa vakavasti vaikuttaa unionin talousarvion moitteettomaan varainhoitoon tai unionin taloudellisten etujen suojaamiseen riittävän suoraan (ks. tarkemmin U 40/2018 vp jatkokirjeineen).

Puola ja Unkari nostivat maaliskuussa 2021 asetusta koskevat kumoamiskanteet EU:n tuomioistuimessa. EU:n tuomioistuin hylkäsi maiden kumoamiskanteet helmikuussa 2022. Tuomioistuimen mukaan ehdollisuusasetuksella on asianmukainen oikeusperusta ja se on linjassa mm. SEU 7 artiklan mukaisen menettelyn kanssa. Komissio on antanut maaliskuussa 2022 asetuksen soveltamista tarkentavat suuntaviivat. Suuntaviivoissa on avattu mm. ehdollisuusasetuksen puitteissa toteutettavien toimenpiteiden edellytyksiä ja oikeusvaltioehdollisuusasetuksen suhdetta muihin lainsäädäntöinstrumentteihin. Komissio on käynnistänyt muodollisesti ehdollisuusasetuksen mukaisen menettelyn Unkarin osalta huhtikuussa 2022. Komissio on tiedottanut jäsenvaltioita Unkarille toimitetun virallisen ilmoituksen sisällöstä erillisellä kirjeellä. Unkarin tapauksessa kyseessä ovat toistuvat, pitkäaikaiset ja vakavat rikkomukset EU:n varojen käytössä (aikavälillä 2007-2020). Mahdollista komission ehdotusta täytäntöönpanopäätökseksi voitaneen odottaa neuvoston käsittelyyn syksyllä 2022.

Komissio antoi joulukuussa 2017 perustellun ehdotuksen neuvoston päätökseksi, jonka mukaan on olemassa selvä vaara, että Puola loukkaa vakavasti oikeusvaltioperiaatetta SEU 7 artiklassa tarkoitetulla tavalla. Puolaa on kuultu SEU 7 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun menettelyn ensimmäisen vaiheen mukaisesti yleisten asioiden neuvostossa viisi kertaa, viimeksi helmikuussa 2022. Yleisten asioiden neuvostossa on saatu tilannekatsaus ja käyty näkemystenvaihtoa useita kertoja, viimeksi joulukuussa 2021 (ks. tarkemmin E 7/2018 vp jatkokirjeineen).

Euroopan parlamentti antoi syyskuussa 2018 perustellun ehdotuksen neuvoston päätökseksi sen toteamiseksi, onko olemassa selvä vaara, että Unkari loukkaa

vakavasti unionin perustana olevia arvoja. Unkarin SEU 7 artiklan 1 kohdan mukaisia kuulemisia on pidetty yleisten asioiden neuvostossa neljäkertaa, viimeksi toukokuussa 2022. Yleisten asioiden neuvostossa on saatu tilannekatsaus ja käyty näkemystenvaihtoa useita kertoja, viimeksi joulukuussa 2021 (ks. tarkemmin E 80/2018 vp).

Euroopan komissio julkaisi 19.5.2022 vuosittaisen tiedonannon Euroopan unionin oikeusalan tulostaulusta. Komissio on julkaissut tulostaulua vuodesta 2013 alkaen. Tulostaulussa esitetään vertaileva yleiskatsaus jäsenvaltioiden oikeuslaitosten tehokkuudesta, laadusta ja riippumattomuudesta, ja se on yksi EU:n välineistä, joilla tuetaan EU:n oikeusvaltioperiaatteen noudattamista. Tulostaulun tarkoituksena on auttaa EU:ta ja sen jäsenvaltioita parantamaan kansallisten oikeuslaitosten toimivuutta. Oikeuslaitoksia ei aseteta tulostaulussa paremmuusjärjestykseen. Oikeusalan tulostaulu on yksi keskeisistä tietolähteistä oikeusvaltiokertomuksessa. Eduskuntaa informoidaan tulostaulusta tarkemmin erillisellä E-kirjeellä.

Euroopan komissio on vuodesta 2010 lähtien julkaissut EU:n perusoikeuskirjan soveltamista käsittelevän vuosikertomuksen. Vuodesta 2021 alkaen vuosikertomus keskittyy perusoikeuskirjan soveltamiseen ja vaikutuksiin jäsenvaltioissa tietyllä aihealueella. Vuoden 2021 kertomuksen teema oli perusoikeudet digitaalisella aikakaudella. Vuoden 2022 kertomus tulee keskittymään kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuuksiin ja rooliin perusoikeuskirjassa taattujen oikeuksien suojelussa ja edistämisessä.

Asiakirjat

COM(2022) 500 final

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

VNEUS, Anne Lamminmäki, puh: +358 50 430 0703, anne.lamminmaki@gov.fi
 OM, Tia Möller, tia.moller@gov.fi
 OM, Jussi Mäkinen, jussi.makinen@gov.fi
 UM, Timo Ranta, timo.ranta@formin.fi
 SM, Jouko Huhtamäki, jouko.huhtamaki@govsec.fi

VAHVA-tunnus

EU/164/2022

Liitteet

Viite

Ulkoministeriö

Muistio

EU/164/2022-UM-2

Teir Markus

13.9.2022

Yleisten asioiden neuvosto 20.9.2022; Euroopan unionin ja Yhdistyneen kuningaskunnan suhteet

Yleisten asioiden neuvosto 20.9.2022

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Neuvosto saa komission tilannekatsauksen Euroopan unionin ja Yhdistyneen kuningaskunnan (UK) suhteista. Päätöksiä ei tehdä.

EU-UK –suhteessa ei viime aikoina ole tapahtunut merkittävää edistystä ja keskustelut ovat UK:n sisäisistä syistä johtuen odottavassa tilassa. UK:n entinen ulkoministeri ja EU-pääneuvottelija Liz Truss valittiin 5.9. UK:n konservatiivipuolueen uudeksi puheenjohtajaksi ja seuraavana päivänä kuningatar Elisabet nimitti hänet UK:n uudeksi pääministeriksi. Kuningatar Elisabet II:n poismeno kaksi päivää uuden pääministerin nimittämisen jälkeen ja siitä johtuva suruaika vaikuttavat myöskin UK:n uuden hallituksen järjestäytymiseen. Uusi ulkoministeri James Cleverly ottaa edellisen ulkoministeri Trussin tavoin myös UK:n EU-pääneuvottelijan tehtävät itselleen.

EU:n ja UK:n suhde ei brexitin jälkeen vieläkään ole löytänyt uutta tasapainoa, vaikka Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan onkin jossain määrin lisännyt ulko- ja turvallisuuspolitiikan koordinaatiota. Mahdollisuutta sille, että suhde kriisiytyisi alkusyksyn aikana UK:n yksipuolisten toimien johdosta, ei voida poissulkea. Pääministeri Trussin puheenjohtajakampanjan aikaiset tiukan kriittiset näkemykset Pohjois-Irlannin pöytäkirjasta ja sen 16 artiklan mukaisten yksipuolisten toimien käyttämisestä eivät ole nostaneet odotuksia EU:n ja UK:n välisten jännitteiden nopealle lientymiselle. Optimistisemmissä arvioissa pääministerin vaihtuminen on kuitenkin nähty tarjoavan myös mahdollisuuden suhteiden parantamiselle. Kuningatar Elisabetin poismeno saattaa myös lyhyellä aikavälillä hillitä UK:n hallituksen haluja kriisiyttää EU-suhdetta. UK:n pääministeri on kutsuttu Prahaan tapaamaan EU-johtajia lokakuussa Eurooppa-neuvoston epävirallisen kokouksen yhteydessä, mutta Trussin osallistuminen on epävarmaa.

UK:n hallituksen kesäkuussa vireille panema Pohjois-Irlannin pöytäkirjaa koskeva lakiehdotus etenee parlamentissa, ja on seuraavaksi tulossa ylähuoneen käsittelyyn. Komission arvio kuitenkin on, että lakiehdotuksen käsittely vie odotettua pidempään, ja arvioi sen venyvän ainakin vuoden 2023 alkuun. Sen sijaan Pohjois-Irlannin pöytäkirjan artiklan 16 käyttöön ottaminen voi tapahtua nopeastikin. Artiklan mukaan sopimusosapuoli voi hyväksyä suojatoimia, joilla poiketaan pöytäkirjan määräyksistä yksipuolisesti. Käytännössä tämä voisi merkitä esimerkiksi sitä, että UK luopuisi tarkastuksista ja tullimuodollisuuksista, joihin se on pöytäkirjassa EU:n sisämarkkinoiden toiminnan turvaamiseksi sitoutunut. Suojatoimien käytön edellytyksenä on, että pöytäkirjan soveltaminen johtaisi vakaviin ja jatkuviin taloudellisiin, sosiaalisiin tai ympäristöön liittyviin vaikeuksiin tai kauppavirtojen muutokseen. Mikäli UK:n mahdolliset suojatoimet johtaisivat pöytäkirjan mukaisten oikeuksien ja velvollisuuksien epätasapainoon, EU voisi pöytäkirjan mukaisesti toteuttaa sellaisia oikeasuhteisia tasapainottavia toimia, jotka ovat ehdottoman välttämättömiä tasapainon palauttamiseksi.

UK:n pääministerin vaihdos ei vaikuta EU:n lähestymistapaan. Komissio jatkaa ratkaisujen etsimistä rakentavasti pöytäkirjan sisällä. Pöytäkirjaa ei neuvotella uudelleen. Kaikkiin vaihtoehtoihin on varauduttava. Lakiehdotuksen pöytäämisen johdosta EU on pannut vireille neljä uutta pöytäkirjan puutteellista täytäntöönpanoa koskevaa rikkomusmenettelyä, joiden käynnistämisestä oli ratkaisun löytämisen toivossa aiemmin pidättäydytty. Vireillä on nyt yhteensä seitsemän rikkomusmenettelyä. Ne voivat viime kädessä johtaa EU-tuomioistuimen määräämiin taloudellisiin seuraamuksiin. Komissio on jatkanut yhteydenpitoa Pohjois-Irlannin sidosryhmiin, mihin Suomikin on johdonmukaisesti kannustanut.

Suomen kanta

Suomi ottaa tilannekatsauksen tiedoksi ja antaa tukensa komission lähestymistavalle. Suomi tukee komissiota sen jatkaessa ratkaisujen etsimistä rakentavasti pöytäkirjan sisällä. EU:n on suojeltava sisämarkkinoitaan.

Suomi on alusta alkaen katsonut, että Boris Johnsonin hallituksen kanssa neuvoteltua pöytäkirjaa on kunnioitettava ja se on pantava täysimääräisesti täytäntöön. UK:n yksipuoliset toimet eivät ole hyväksyttäviä. EU voi aktiivisesti etsiä rakentavia ratkaisuja pöytäkirjan mahdollistamien joustojen puitteissa Pohjois-Irlannin elinkeinoelämän ja sidosryhmien konkreettisiin huoliin vastaamiseksi, mutta pöytäkirjaa ei tule avata eikä neuvotella uudelleen. Mahdolliset lisäjoustopot eivät myöskään saa vaarantaa EU:n sisämarkkinoiden integriteettiä, tulliliiton toimintaa tai EU:n yhtenäisyyttä.

Suomi on osoittanut vahvaa solidaarisuutta Irlantia kohtaan ja kuunnellut tarkasti Irlannin näkemyksiä asiasta. Suomi on kiinnittänyt huomiota myös siihen, että EU:n on kyettävä Pohjois-Irlannin herkässä tilanteessa viestimään pöytäkirjaan liittyvistä asioista erityisen selkeästi. Suomi on kiitellyt komission säännöllistä ja jatkuvaa yhteydenpitoa Pohjois-Irlannin paikallisiin sidosryhmiin.

Pääasiallinen sisältö

UK:n ja EU:n välinen erosopimus tuli voimaan 1.2.2020. Irlantia ja Pohjois-Irlantia koskeva pöytäkirja on erosopimuksen erottamaton osa. Pöytäkirjan tavoitteena on varmistaa, että vuoden 1998 rauhansopimusta (ns. Pitkänperjantain sopimus) kunnioitetaan, että vältetään niin sanottu kova raja Irlannin saarella, että saaren etelä- ja pohjoisosien välistä yhteistyötä voidaan jatkaa, eikä EU:n sisämarkkinoiden toimintaa vaaranneta. Pöytäkirjaa alettiin soveltaa vasta siirtymäkauden päättyttyä 1.1.2021. UK:lla on ollut jatkuvia vaikeuksia ja selvää haluttomuutta pöytäkirjan täytäntöönpanossa ja soveltamisessa. UK on ilmoittanut haluavansa avata pöytäkirjan neuvotteluja varten. EU on puolestaan todennut olevansa sitoutunut keskusteluiden jatkamiseen ja ratkaisujen etsimiseen

pöytäkirjan sisällä. Jäsenvaltiot ovat yksimielisiä siitä, että pöytäkirjaa ei avata. Pohjois-Irlannin ongelmat eivät johdu pöytäkirjasta, vaan UK:n hallituksen valitsemasta kovasta brexitistä. EU teki ison liikkeen UK:n suuntaan esittämällä lokakuussa omat ratkaisuehdotuksensa (bespoke arrangements) UK:lle, joilla vastattaisiin Pohjois-Irlannin elinkeinoelämän ja sidosryhmien konkreettisiin huoliin.

EU-UK -suhde kiristyi kesällä UK:n hallituksen esiteltyä 13.6. lakiehdotuksen, joka toteutuessaan jättäisi yksipuolisesti pöytäkirjan keskeiset osat soveltamatta. UK:n hallituksen toimintaa ei voida hyväksyä, menettelynsä on lainvastaista eikä oikeutettavissa millään perusteella. Komissio reagoi ehdotukseen rikkomusmenettelyin ja julkaisemalla lokakuun ratkaisupakettia selventäviä tekstejä. EU on avoin jatkamaan keskusteluita UK:n kanssa yhteisten ratkaisujen etsimiseksi. Suomi tukee komissiota sen jatkaessa ratkaisujen etsimistä rakentavasti pöytäkirjan sisällä. EU:n on suojeltava sisämarkkinoitaan. UK:n hallitus ei näytä etsivän vakavissaan yhteisymmärrystä EU:n kanssa vaan näkee sisäpoliittista hyötyä kiistasta EU:n kanssa. Pöytäkirjan nojalla Pohjois-Irlanti on edelleen tavaroiden vapaan liikkuvuuden osalta EU:n sisämarkkinoilla, joiden toimintaa ja yhtenäisyyttä unionin on ehdottomasti suojeltava. Jäsenmaat ovat olleet täysin yhtenäisiä kannassaan.

UK:n pyrkimys pöytäkirjan avaamiseen voisi toteutuessaan järkyttää myös Pohjois-Irlannin herkkää poliittista tasapainoa ja rauhaa. Pöytäkirjasta käytiin useamman vuoden kestäneet vaikeat neuvottelut sekä Theresa Mayn että Boris Johnsonin hallitusten kanssa. Kaikki mahdolliset muut ratkaisumallit on jo käyty läpi, eikä toimivia vaihtoehtoja pöytäkirjalle ole näköpiirissä. Kovan rajan välttämiseksi Pohjois-Irlannissa noudatetaan edelleen pöytäkirjan nojalla tavaroiden vapaata liikkuvuutta koskevaa EU-lainsäädäntöä. Pohjois-Irlanti on siis tavaroiden liikkuvuuden osalta käytännössä edelleen EU:n sisämarkkinoilla. Yksin tästä syystä EU ei voi hyväksyä UK:n hallituksen vaatimusta siitä, että EU-oikeuden tulkintaa edellyttävissä riidoissa ylin tuomiovalta ei olisi enää pöytäkirjan osalta EU-tuomioistuimella.

UK lähtökohta keskusteluihin on ollut hyvin maksimalistinen ja se on useaan otteeseen uhannut aktivoivansa pöytäkirjan 16 artiklan, mikäli sen vaatimuksiin ei suostuta. Komissio julkaisi 13.10.2021 paketin konkreettisia ratkaisuehdotuksia vastatakseen Pohjois-Irlannin sidosryhmien kokemuksiin huoliin. Esietyt toimet vähentäisivät merkittävästi UK:n ja Pohjois-Irlannin välisen tavarakaupan tarkastuksia. Paketti on pitkälle menevä ja tarkoittaa osin jopa EU:n sisämarkkinalainsäädännön muuttamista. Paketti koostuu neljästä kokonaisuudesta, jotka käsittelevät a) elintarvikkeita, terveys- ja kasvisuojelutoimia (SPS) b) tavarakaupan tullausvaatimusten joustavuutta c) Pohjois-Irlannin paikallisten sidosryhmien osallistamista sekä d) lääketoimitusten turvaamista UK:sta Pohjois-Irlantiin. Käytännönongelmien ratkaisujen etsimiseen keskittyvä paketti on saanut pääosin myönteisen vastaanoton Pohjois-Irlannissa. Komission halukkuutta kuunnella Pohjois-Irlannin sidosryhmiä ratkaisupakettia laadittaessa on laajasti kiiteltä.

Epäselvää on, missä määrin Liz Trussin hallituksella tulee olemaan aitoa tahtoa etsiä konkreettisia ratkaisuja ongelmiin, vai näkeekö se kiistan EU:n kanssa antavan hallitukselle sisäpoliittista käyttövoimaa. EU, mukaan lukien Suomi, on alusta alkaen katsonut, että UK:n hallituksen kanssa neuvoteltu pöytäkirja on osa sitovaa kansainvälistä sopimusta, jota on kunnioitettava. Mahdolliset lisäjoukot eivät saa vaarantaa EU:n sisämarkkinoiden toimivuutta, tulliliiton toimintaa tai EU:n yhtenäisyyttä.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

Kokouksessa ei tehdä sitovia päätöksiä. Pöytäkirja on SEU 50 artiklan 2 kohdan nojalla tehdyn erosopimuksen erottamaton osa.

Käsittely Euroopan parlamentissa

Euroopan parlamentilla ei ole erityistä roolia erosopimuksen täytäntöönpanoon liittyvissä kysymyksissä. Parlamentti pidetään asiasta informoituna.

Kansallinen valmistelu

EU-ministerivaliokunta 16.9.2022.

Eduskuntakäsittely

Suuri valiokunta 16.9.2022.

Erosopimusta ja pöytäkirjaa on käsitelty tunnuksen E 125/2016 vp alla lähetetyissä kahdeksassatoista E-selvityksessä. Artiklakohtaisesti lopullinen sopimus ja pöytäkirja on avattu selvityksessä EJ 22/2019 vp.

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

-

Taloudelliset vaikutukset

-

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

-

Asiakirjat

-

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Markus Teir, UM, 050 432 9409
Johannes Leppo, VNK

VAHVA-tunnus

EU/164/2022

Liitteet**Viite**

Valtioneuvoston kanslia

Muistio

EU/164/2022-VNK-3

Siivola Heli

13.9.2022

Yleisten asioiden neuvosto 20.9.2022; Euroopan tulevaisuuskonferenssin jatkotoimet

Kokous

Yleisten asioiden neuvosto 20.9.2022

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

EU:n tulevaisuuskonferenssin päätöstilaisuus järjestettiin Ranskan Strasbourgissa Eurooppa-päivänä 9.5.2022, vuosi konferenssin käynnistymisen jälkeen. Konferenssin johtokunnan edustajat luovuttivat tilaisuudessa konferenssin loppuraportin neuvoston, komission ja Euroopan parlamentin puheenjohtajille.

Konferenssin päätyttyä kukin toimitilin tarkastelee tarvittavia jatkotoimia toimivaltansa ja EU:n perussopimusten puitteissa. Eurooppa-neuvosto pani 23.–24.6.2022 kokouksessaan merkille konferenssin ehdotukset, viittasi kukin toimitelimen vastuuseen varmistaa tarvittava jatkotyö sekä muistutti, että kansalaiset tulisi pitää ajan tasalla jatkotyön etenemisestä.

Eurooppaministerit keskustelivat tulevaisuuskonferenssin jatkotyöstä yleisten asioiden neuvostossa 21.6.2022 sekä epävirallisessa eurooppaministerikokouksessa 15.7.2022. Puheenjohtajavaltio lähetti heinäkuussa 2022 jäsenvaltioille myös aihetta koskevan kyselylomakkeen. Keskustelua aiheesta on tarkoitus jatkaa 20.9.2022 yleisten asioiden neuvostossa.

Suomen kanta

EU:n tulee kyetä vastaamaan kansalaisten tarpeisiin ja odotuksiin. EU:n tulevaisuuskonferenssi on ollut yksi keino edistää kansalaisten, erityisesti nuorten, osallistamista. On tärkeää, että kansalaisten konferenssin aikana esittämät viestit kuullaan ja että ne analysoidaan huolellisesti. Konferenssin lopputuloksia arvioitaessa on

kiinnitettävä huomiota myös tulosten edustavuuteen. Konferenssin johtopäätösten välillä on eroja sen suhteen, kuinka laajasti ne heijastavat EU-kansalaisten näkemyksiä.

On hyvä, että komissio on tarkastellut, miten kansalaisten suosituksia voitaisiin edistää jo annettujen ja suunnitteilla olevien aloitteiden puitteissa ja millaisia uusia esityksiä voitaisiin harkita, esimerkiksi komission seuraavassa työohjelmassa.

Suomen tavoitteena on vahva, yhtenäinen ja kestävä Euroopan unioni. EU:n toimintaa on parannettava ja tehostettava EU:n perussopimusten tarjoamia mahdollisuuksia hyödyntäen. Esimerkiksi määräenemmistöpäätösten ja rakentavan pidättäytymisen käytön lisäämisellä voidaan osaltaan vahvistaa EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan nopeutta ja uskottavuutta. Suomi on valmis tarkastelemaan määräenemmistöpäätösten lisäämistä myös pakotteisiin liittyvissä kysymyksissä. Yksimielisyysvaatimus ja erityinen lainsäätämisyjärjestys on säilytettävä unionin monivuotista rahoituskehystä ja omia varoja koskevassa päätöksenteossa sekä EU:n veropolitiikassa silloin, kun asia koskee kansallisen veropolitiikan ydintä ja unionin verolainsäädännön harmonisointia. (VNS 7/2020 vp, E 79/2022 vp)

Suomi pitää tärkeänä, että EU:ssa panostetaan kansalaisten osallistamiseen ja unionin toiminnan avoimuuden lisäämiseen. Vaikuttavien demokratiaa edistävien toimien kehittäminen ja toimeenpano edellyttävät laaja-alaista yhteistyötä eri sidosryhmien ja kansalaisyhteiskunnan edustajien kanssa. (VNS 7/2020 vp, E 12/2021 vp)

EU:n perussopimusmuutoksia ei pidetty ajankohtaisina viime vuonna annetussa valtioneuvoston EU-selonteossa (VNS 7/2020 vp). Päähuomion EU:n toiminnassa tulee olla käytännön työssä EU:n keskeisten tavoitteiden edistämiseksi.

Pääasiallinen sisältö

Konferenssin loppuraportin 49 ehdotusta/tavoitetta ja yli 320 toimenpide-ehdotusta on jaettu yhdeksään teemaan: 1) ilmastonmuutos ja ympäristö, 2) terveys, 3) vahvempi talous, sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja työpaikat, 4) EU maailmassa, 5) arvot ja oikeudet, oikeusvaltio, turvallisuus, 6) digitalisaatio, 7) eurooppalainen demokratia, 8) muuttoliike sekä 9) koulutus, kulttuuri nuoriso ja urheilu. Neuvoston pääsihteeristön ja komission arvioiden mukaan valtaosaa ehdotuksista jo edistetään tai voitaisiin edistää EU:n nykyisten perussopimusten puitteissa.

Yleisten asioiden neuvostossa 21.6.2022 korostettiin, että konferenssin jatkotyössä tulisi keskittyä ehdotuksiin, joissa voidaan tuottaa nopeita tuloksia kansalaisten eduksi. Ajatukseen perussopimusmuutoksista suhtauduttiin varauksellisesti, erityisesti tämänhetkisessä tilanteessa. Esille nostettiin, että EU:n toimintaa tulisi tehostaa nykyisten perussopimusten puitteissa. Esimerkiksi määräenemmistöpäätösten käytön laajentaminen neuvostossa olisi monelta osin jo mahdollista, mikäli tähän olisi yhteinen tahtotila. Esimerkkinä nostettiin esille yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka.

Keskustelua aiheesta jatkettiin eurooppaministerien epävirallisessa kokouksessa 15.7.2022. Puheenjohtajavaltio lähetti heinäkuussa jäsenvaltioille myös konferenssin jatkotyötä koskevan kyselylomakkeen, jossa tiedusteltiin jäsenvaltioiden näkemyksiä konventin käynnistämiseen Tšekin puheenjohtajakaudella, määräenemmistöpäätösten käytön laajentamiseen neuvostossa sekä kansalaisten osallistumismahdollisuuksien parantamiseen EU-asioissa.

Komission puheenjohtaja Ursula von der Leyen aikoo esittää ensimmäiset konkreettiset uudet aloitteet kansalaisten ehdotusten pohjalta unionin tilaa käsittelevässä puheessaan 14.9.2022. Aloitteet on määrä huomioida myös komission vuoden 2023 työohjelmassa.

Puheenjohtajan keskustelupaperin mukaan yleisten asioiden neuvostossa 20.9.2022 ministereiltä toivotaan näkemyksiä määräenemmistöpäätösten käytön laajentamisesta neuvostossa sekä mahdollisia ensireaktioita osana konferenssin jatkotyötä komission puheenjohtajan unionin tilaa käsittelevässä puheessa tehtyihin uusiin aloitteisiin. Lisäksi neuvoston tulisi puheenjohtajan mukaan pyrkiä identifioimaan mahdollisia omia jatkotoimiaan. Keskustelua aiheesta on tarkoitus jatkaa työryhmätasolla.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

-

Käsittely Euroopan parlamentissa

Euroopan parlamentti on konferenssin alusta lähtien korostanut institutionaalisia kysymyksiä. Parlamentti katsoi 9.6.2022 hyväksymässään päätöslauselmassa, että EU:n perussopimuksia on muutettava kiireellisesti. Se esitti SEU 48 artiklan mukaiseen menettelyyn viitaten ehdotuksia perussopimusten muuttamisesta muun muassa määräenemmistöpäätöksenteon lisäämiseksi Eurooppa-neuvostossa ja neuvostossa, unionille perussopimuksissa annetun toimivallan kasvattamiseksi erityisesti terveyden, energian, puolustuksen sekä sosiaali- ja talouspolitiikan aloilla, Euroopan parlamentin toimivallan kasvattamiseksi sekä EU:n perusarvojen suojelemiseksi. Parlamentin ehdotukset jäivät monelta osin varsin epämääräisiksi. Parlamentin AFCO-valiokunnan todettiin valmistelevan tarkempia perussopimusten muuttamista koskevia ehdotuksia.

Jäsenvaltion hallitus, Euroopan parlamentti tai komissio voi tehdä neuvostolle ehdotuksia perussopimusten muuttamiseksi. Neuvosto toimittaa nämä ehdotukset Eurooppa-neuvostolle. Perussopimuksissa ei ole asetettu aikarajoja ehdotuksen toimittamiselle tai käsittelylle Eurooppa-neuvostossa.

Euroopan parlamentin puhemies Metsola on kirjeellään neuvoston puheenjohtajamaalle kiirehtinyt parlamentin 9.6.2022 päätöslauselman toimittamista Eurooppa-neuvostolle. Yleisten asioiden neuvoston tämänhetkisen puheenjohtajan, Tšekin eurooppaministeri Mikuláš Bekin mukaan päätöslauselmasta on tarkoitus käydä Eurooppa-neuvoston käsittelyä valmisteleva poliittinen keskustelu lokakuun yleisten asioiden neuvostossa. Tämän jälkeen neuvosto tekisi marraskuussa päätöksen parlamentin päätöslauselman toimittamisesta Eurooppa-neuvostolle.

Aihe nousee siten Eurooppa-neuvoston käsittelyyn aikaisintaan joulukuussa. Tämänhetkisten tietojen mukaan Euroopan parlamentin tarkemmat muutosehdotukset on tarkoitus hyväksyä täysistunnossa tammikuussa 2023. Mikäli Eurooppa-neuvoston yksinkertainen enemmistö kannattaisi ehdotusten käsittelemistä, kutsuisi se ensin koolle valmistelukunnan (konventti), jonka suositusten pohjalta hallitusten edustajien konferenssi voisi yksimielisesti päättää muuttaa perussopimuksia.

Kansallinen valmistelu

EU-ministerivaliokunta 16.9.2022

Eduskuntakäsittely

Suuri valiokunta 16.9.2022

EUN 79/2022 vp sekä neuvostoraportti VNEUS2022-00681

E 79/2022 vp

EUN 70/2022 vp sekä neuvostoraportti VNEUS2022-00619

EUN 56/2022 vp sekä neuvostoraportti VNEUS2022-00509

EUN 49/2022 vp sekä neuvostoraportti VNEUS2022-00378

EUN 39/2022 vp sekä neuvostoraportti VNEUS2022-00319
 EUN 16/2022 vp sekä neuvostoraportti VNEUS2022-00241
 EUN 7/2022 vp sekä neuvostoraportti VNEUS2022-00222
 EUN 126/2021 vp sekä neuvostoraportti VNEUS2022-00087
 EUN 114/2021 vp sekä neuvostoraportti VNEUS2022-00019
 SuVM 1/2021 – VNS 7/2020 vp
 EUN 89/2021 vp sekä neuvostoraportti VNEUS2021-00865
 EJ 10/2021 vp – SuVEK 67/2021 vp
 EUN 75/2021 vp sekä neuvostoraportti VNEUS2021-00767
 EUN 54/2021 vp sekä neuvostoraportti EDK-2021-AK-384017
 EJ 5/2021 vp.
 EUN 31/2021 vp sekä neuvostoraportti EDK-2021-AK-375603
 EUN 25/2021 vp sekä neuvostoraportti EDK-2021-AK-368555
 EUN 19/2021 vp sekä neuvostoraportti EDK-2021-AK-369704
 EJ 1/2021 vp – SuVEK 7/2021 vp
 EUN 4/2021 vp – VNEUS2021-00158 sekä neuvostoraportti EDK-2021-AK-354403.
 EUN 160/2020 vp – VNEUS2021-00016 sekä neuvostoraportti EDK-2021-AK-345929
 EUN 144/2020 vp – VNEUS2020-01207 sekä neuvostoraportti EDK-2020-AK-339723
 EUN 118/2020 vp – VNEUS2020-00722 sekä neuvostoraportti EDK-2020-AK-324161
 EUN 57/2020 vp sekä neuvostoraportti EDK-2020-AK-305212
 E 3/2020 vp

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

-

Taloudelliset vaikutukset

-

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

-

Asiakirjat

Presidency Discussion Note on the follow-up to the Conference on the Future of Europe, 12316/22, 12.9.2022.

Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, Eurooppa-neuvostolle, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. Euroopan tulevaisuuskonferenssi, COM(2022) 404 final, 17.6.2022.

Conference on the Future of Europe – Proposals and related specific measures contained in the report on the final outcome of the Conference on the Future of Europe: Preliminary technical assessment, General Secretariat of the Council, 10033/22 ja 10033/22 ADD 1.

Note from the Presidency: Council methodology for the follow-up to the proposals of the Conference on the Future of Europe

Konferenssin 9.5.2022 julkaistu loppuraportti.
<https://futureu.europa.eu/pages/reporting>

Valtioneuvoston ”Eurooppa olemme me” -tapahtumasarjan yhteenveto.

Error! Hyperlink reference not valid.

Konferenssin EU-tason kansalaispaneelien kokousten raportit ja valmiit suositukset.
<https://futureu.europa.eu/assemblies/citizens-panels>

Konferenssin verkkofoorumin raportit.

Error! Hyperlink reference not valid.

Euroopan tulevaisuutta käsittelevän konferenssin päivitetty työjärjestys. **Error!**

Hyperlink reference not valid.

Euroopan tulevaisuutta käsittelevä konferenssi – Yhteinen julistus, doc. 6796/21. **Error!**

Hyperlink reference not valid.

Conference on the Future of Europe – Revised Council position, doc. 5911/21.

Council's position on the Conference on the Future of Europe, 24 June 2020, doc. 9102/20.

Communication from the Commission to the European Parliament and the Council: Shaping the Conference on the Future of Europe, 22 January 2020.

P9_TA(2020)0010 – Euroopan parlamentin päätöslauselma 15. tammikuuta 2020

Euroopan parlamentin kannasta Euroopan tulevaisuutta käsittelevään konferenssiin (2019/2990(RSP)).

EUCO 29/19 – Eurooppa-neuvoston kokous (12. joulukuuta 2019) – Päätelemät

Euroopan komission puheenjohtajaehdokas Ursula von der Leyen: Poliittiset suuntaviivat seuraavalle Euroopan komissiolle 2019–2024, 16.7.2019.

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

VNK/EU-erityisasiantuntija Heli Siivola, p. 0295 160 476.

VAHVA-tunnus

EU/164/2022

Liitteet

Viite

Liitteet